

تأیید اعضای هیات داوران حاضر در جلسه دفاع از پایان نامه کارشناسی ارشد

اعضای هیئت داوران نسخه نهایی پایان نامه خانم گلناز فرمانی تحت عنوان: تصویر زن ایرانی در تئاتر ایران از سال ۱۳۳۳ تا ۱۳۱۸ - پروژه عملی: کارگردانی نمایش «پرنده، دریا» را از نظر فرم و محتوی بررسی نموده و پذیرش آنرا برای تکمیل درجه کارشناسی ارشد پیشنهاد می کنند.

اعضای هیات داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضاء
۱- استاد راهنما (نظری)	دکتر فرهاد مهندس پور	استادیار	
۲- استاد راهنما (عملی)	دکتر مسعود دلخواه	استادیار	
۳- استاد ناظر	دکتر مهدی حامد سقاییان	استادیار	
۴- استاد ناظر	دکتر محمد رضا خاکی	استادیار	
۵- استاد ناظر	دکتر سهیلا نجم	استادیار	
۶- نماینده تحصیلات تکمیلی	دکتر مهدی حامد سقاییان	استادیار	

آیین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس

مقدمه: با عنایت به سیاست‌های پژوهشی و فناوری دانشگاه در راستای تحقق عدالت و کرامت انسانها که لازمه شکوفایی علمی و فنی است و رعایت حقوق مادی و معنوی دانشگاه و پژوهشگران، لازم است اعضای هیأت علمی، دانشجویان، دانش‌آموختگان و دیگر همکاران طرح، در مورد نتایج پژوهش‌های علمی که تحت عناوین پایان‌نامه، رساله و طرح‌های تحقیقاتی با هماهنگی دانشگاه انجام شده است، موارد زیر را رعایت نمایند:

ماده ۱- حق نشر و تکثیر پایان‌نامه/ رساله و درآمدهای حاصل از آنها متعلق به دانشگاه می باشد ولی حقوق معنوی پدید آورندگان محفوظ خواهد بود.

ماده ۲- انتشار مقاله یا مقالات مستخرج از پایان‌نامه/ رساله به صورت چاپ در نشریات علمی و یا ارائه در مجامع علمی باید به نام دانشگاه بوده و با تایید استاد راهنمای اصلی، یکی از اساتید راهنما، مشاور و یا دانشجو مسئول مکاتبات مقاله باشد. ولی مسئولیت علمی مقاله مستخرج از پایان‌نامه و رساله به عهده اساتید راهنما و دانشجو می باشد.

تبصره: در مقالاتی که پس از دانش‌آموختگی بصورت ترکیبی از اطلاعات جدید و نتایج حاصل از پایان‌نامه/ رساله نیز منتشر می‌شود نیز باید نام دانشگاه درج شود.

ماده ۳- انتشار کتاب، نرم افزار و یا آثار ویژه (اثری هنری مانند فیلم، عکس، نقاشی و نمایشنامه) حاصل از نتایج پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی کلیه واحدهای دانشگاه اعم از دانشکده ها، مراکز تحقیقاتی، پژوهشکده ها، پارک علم و فناوری و دیگر واحدها باید با مجوز کتبی صادره از معاونت پژوهشی دانشگاه و براساس آئین‌نامه های مصوب انجام شود.

ماده ۴- ثبت اختراع و تدوین دانش فنی و یا ارائه یافته ها در جشنواره‌های ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی که حاصل نتایج مستخرج از پایان‌نامه/ رساله و تمامی طرح‌های تحقیقاتی دانشگاه باید با هماهنگی استاد راهنما یا مجری طرح از طریق معاونت پژوهشی دانشگاه انجام گیرد.

ماده ۵- این آیین‌نامه در ۵ ماده و یک تبصره در تاریخ ۸۷/۴/۱ در شورای پژوهشی و در تاریخ ۸۷/۴/۲۳ در هیأت رئیسه دانشگاه به تایید رسید و در جلسه مورخ ۸۷/۷/۱۵ شورای دانشگاه به تصویب رسیده و از تاریخ تصویب در شورای دانشگاه لازم‌الاجرا است.

«اینجانب گلنازفرمانی دانشجوی رشته کارگردانی ورودی سال ۱۳۸۶ تحصیلی مقطع کارشناسی ارشد دانشکده هنر و معماری متعهد می شوم کلیه نکات مندرج در آئین‌نامه حق مالکیت مادی و معنوی در مورد نتایج پژوهش‌های علمی دانشگاه تربیت مدرس را در انتشار یافته‌های علمی مستخرج از پایان‌نامه / رساله تحصیلی خود رعایت نمایم. در صورت تخلف از مفاد آئین‌نامه فوق‌الاشعار به دانشگاه وکالت و نمایندگی می‌دهم که از طرف اینجانب نسبت به لغو امتیاز اختراع بنام بنده و یا هر گونه امتیاز دیگر و تغییر آن به نام دانشگاه اقدام نماید. ضمناً نسبت به جبران فوری ضرر و زیان حاصله بر اساس برآورد دانشگاه اقدام خواهم نمود و بدینوسیله حق هر گونه اعتراض را از خود سلب نمودم»

امضا:

تاریخ:

۹۰۱۳ / ۱۳

آیین نامه چاپ پایان نامه (رساله) های دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس

نظر به این که چاپ و انتشار پایان نامه (رساله) های تحصیلی دانشجویان دانشگاه تربیت مدرس، مبین بخشی از فعالیت های علمی-پژوهشی دانشگاه است، بنابراین به منظور آگاهی و رعایت حقوق دانشگاه، دانش آموختگان این دانشگاه نسبت به رعایت موارد ذیل متعهد می شوند:

ماده ۱: در صورت اقدام به چاپ پایان نامه (رساله) ی خود، مراتب را قبلاً به طور کتبی به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اطلاع دهد.

ماده ۲: در صفحه سوم کتاب (پس از برگ شناسنامه) عبارت ذیل را چاپ کند:

«کتاب حاضر، حاصل پایان نامه کارشناسی ارشد/ رساله دکتری نگارنده در رشته کارگردانی است که در سال ۱۳۸۹ در دانشکده هنر و معماری دانشگاه تربیت مدرس به راهنمایی جناب آقای دکتر فرهاد مهندس پور، از آن دفاع شده است.»

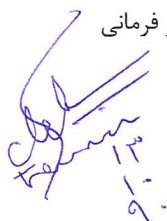
ماده ۳: به منظور جبران بخشی از هزینه های انتشارات دانشگاه، تعداد یک درصد شمارگان کتاب (در هر نوبت چاپ) را به «دفتر نشر آثار علمی» دانشگاه اهدا کند. دانشگاه می تواند مازاد نیاز خود را به نفع مرکز نشر در معرض فروش قرار دهد.

ماده ۴: در صورت عدم رعایت ماده ۳، ۵۰٪ بهای شمارگان چاپ شده را به عنوان خسارت به دانشگاه تربیت مدرس، تأدیه کند.

ماده ۵: دانشجو تعهد و قبول می کند در صورت خودداری از پرداخت بهای خسارت، دانشگاه می تواند خسارت مذکور را از طریق مراجع قضایی مطالبه و وصول کند؛ به علاوه به دانشگاه حق می دهد به منظور استیفای حقوق خود، از طریق دادگاه، معادل وجه مذکور در ماده ۴ را از محل توقیف کتاب های عرضه شده نگارنده برای فروش، تامین نماید.

ماده ۶: اینجانب گلناز فرمانی دانشجوی رشته کارگردانی مقطع کارشناسی ارشد تعهد فوق و ضمانت اجرایی آن را قبول کرده، به آن ملتزم می شوم.

نام و نام خانوادگی: گلناز فرمانی

تاریخ و امضا:

دانشکده : هنر و معماری

پایان نامه کارشناسی ارشد کارگردانی تئاتر

تصویر زن در تئاتر ایران از ۱۳۳۳ تا ۱۳۱۸

پروژه عملی:

کارگردانی تئاتر "پرنده-دریا"

گلناز فرمانی

استاد راهنما(نظری):

دکتر فرهاد مهندس پور

استاد راهنما(عملی):

دکتر مسعود دلخواه

آذر ۱۳۸۹

این تلاش در کمال خاکساری تقدیم می‌شود به تمامی
زنان و مردانی که در برهه تاریخی مشروطه برای تغییر
وضعیت خفته تلاش کردند و در این راه از هیچ سختی‌ای
نهراسیدند ..

باشد که ما نیز به خود آئیم ..

با سپاس فراوان از

پدر و مادر عزیزم به خاطر یک عمر پشتیبانی و به خصوص ۱۲ ماه گذشته...

خواهر و برادر بهترینم به خاطر نامشان که تا بر زبان آوردم در کنارم بودند...

استاد گرامی دکتر فرهاد مهندس پور برای حمایت و راهنمایی بی‌دریغشان...

اساتید محترم دانشگاه که همیشه برای دانشجویان زیاده‌خواهی چون من به حد توانشان تلاش کردند. دکتر مسعود دلخواه، دکتر مهدی حامد سقائیان و دکتر محمدرضا خاکی، باشند همواره در سلامت و شادی.

از افسانه نوری و آذر صادق نژاد با تمام وجود سپاس‌گذارم که هرگز در سختی‌ها مرا تنها نگذاشتند...

و ممنونم به خاطر روح بزرگ، اراده قوی و اعتمادی که به من داشتید:

آنتون پاولوویچ چخوف

شیرین فرشلاف

نگار انصاری

مهناز خطیبی

مریم میرحبیبی

ایمان عنایتی

سجاد افشاریان

لیلا حسینی

فرهاد تفرشی

کاوه همدانیان

رضا بهجت

سمن...

و تشکری بی‌پایان و همیشگی از هادی ثابت.

چکیده

این پایان‌نامه در پی یافتن تصویری از زنان در موقعیت‌های مختلف تئاتر در دوران مشروطه است. ارتباط میان تحولات جامعه و تغییر نقش اجتماعی زنان مقدمه‌ای برای ورود به بحث اصلی است. موضوع اصلی اما پرداختن به تأثیری بود که این ارتباط بر تلاش زنان برای از بین بردن مشکلات و موانع حضورشان در جنبه‌های مختلف تئاتر به صورتی بی‌دغدغه داشت. این مسیر این‌گونه پیموده‌شد:

- بررسی تاریخی-اجتماعی سال‌های ۱۲۳۲ تا ۱۳۱۸ ه.ش برای یافتن جایگاه اجتماعی
- بررسی شخصیت‌های نمایشی زن در آثار اولین نمایشنامه‌نویسان ایرانی.
- بررسی آگهی‌های نشریات مختلف دوران مشروطه برای یافتن نقشی از زنان در اجرا.
- بررسی نقدها و اعلان‌های نشریات مختلف برای اطلاع از چگونگی حضور زنان در سالن‌های تئاتر به عنوان تماشاگر.

پایان‌نامه دارای دو فصل است. فصل اول شرحی مختصر از تاریخ سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ایران در دوران مشروطه و پیش از آن گفته می‌شود. در ادامه به حضور زنان در جامعه و تغییر و بهبود آگاهی او در دوران قبل از مشروطه و پس از آن پرداخته می‌شود. چالش میان زنان، تئاتر و جامعه‌ای که همراهی این دو را تاب نمی‌آورد گفته شده و کوشش زنان برای از بین بردن موانع پیشرفتشان برای در تئاتر و سرآخر به ثمر رسیدن هدف زنان برای حضور در سالن‌های تئاتر به صورت بازیگر و یا تماشاگر.

واژگان کلیدی

تئاتر در دوران مشروطه - زن در اولین نمایشنامه‌های ایرانی - زنان در تئاتر دوران مشروطه

فهرست مطالب

شماره صفحه	عنوان
۱	مقدمه و کلیات تحقیق
	فصل نخست - بررسی وضعیت ایران و زنان ایرانی از نیمه قرن ۱۳ تا اوایل قرن ۱۴ خورشیدی
۱۱	۱-۱/ بررسی تاریخی وضعیت ایران در دوران قاجار
۱۲	۱-۱-۱/ قاجار، عصر اعطای امتیاز به کشورهای دیگر و عواقب روشنگر آن
۱۳	۱-۱-۲/ دوران سلطنت مظفرالدین شاه و حرکت‌های انقلابی
۱۶	۱-۱-۳/ برپایی نظام مشروطه و سلطنت محمدعلی شاه قاجار
۱۷	۱-۱-۴/ استبداد صغیر و مقاومت تبریز
۱۸	۱-۱-۵/ خلع سلطنت محمدعلی شاه و سلطنت احمد میرزا
۲۰	۱-۱-۶/ براندازی سلطنت سلسله قاجاریه و جایگزینی نظام سلطنتی پهلوی
۲۲	۱-۱-۷/ گوشه‌هایی از زندگی اجتماعی مردم در عصر قاجار
۲۴	۱-۱-۸/ عصر قاجار، عصر آغاز تغییرات اجتماعی
۲۸	۲-۱/ زنان در عهد قاجار
۲۸	۲-۱-۱/ موقعیت اجتماعی زن
۴۳	۲-۱-۳/ قدم گذاشتن به وادی سیاست
۴۸	۲-۱-۴/ مقدمه‌ای بر حضور زنان در جنبش مشروطه
۵۲	۲-۱-۵/ حضور زنان در انقلاب مشروطه
۶۰	۲-۱-۶/ مبارزات زنان در دوران استبداد صغیر
۶۳	۲-۱-۷/ مشارکت سیاسی، خواست زنان
۶۸	۲-۱-۸/ روزنامه‌ها و نشریات زنان
۶۹	۲-۱-۹/ تلاش برای تأسیس مدارس دخترانه

۷۲	فصل دوم- زنان، نمایش و شاید تئاتر
۷۳	۱-۲ / زن ایرانی و تفریح با سنت‌های نمایشی
۷۴	۱-۲ / زنان تقلیدچی و بازی‌های شادی‌آور
۷۶	۲-۱ / تعزیه در میان زنان
۷۹	۲-۲ / زن به مثابه شخصیت نمایشی
۷۹	۱-۲ / تئاتر مشروطه و حضور بی حضور زن
۸۱	۲-۲ / نمایشنامه‌نویسان دوره مشروطه و شخصیت‌های زن
۸۱	میرزا فتحعلی آخوندزاده
۹۰	میرزا آقا تبریزی
۹۹	مؤیدالممالک فکری ارشاد
۱۰۴	حسن مقدم
۱۱۱	کمال‌الوزاره محمودی
۱۱۷	۳-۲ / زن، بازیگری بر صحنه تئاتر
۱۱۷	۱-۳-۲ / جلوگیری از فعالیت زنان در تئاتر و حضور دوباره مردان زن‌پوش
۱۲۲	۲-۳-۲ / زنان ارمنی بر صحنه تئاتر ایران
۱۲۷	دو بانوی ارمنی تئاتر
۱۳۱	۳-۳-۲ / اپرت و حضور زنان خواننده و رقصنده
۱۳۵	۴-۳-۲ / گروه‌های نمایشی و بازیگران زن مسلمان
۱۳۷	۵-۳-۲ / نخستین زنان مسلمان ایرانی بر صحنه تئاتر
۱۴۳	۴-۲ / زن و تماشاگری تئاتر
۱۴۳	۱-۴-۲ / مقدمه‌چینی برای ورود زنان مسلمان به عرصه تئاتر
۱۵۱	۲-۴-۲ / حضور فعال‌تر زنان در صحنه تئاتر در زمان رضا شاه

۱۵۴	نتیجه
۱۵۹	منابع و مأخذ
۱۶۷	گزارش اجرای نمایش "پرنده-دریا"
۱۷۴	پیوست الف- زنی در کمال ناباوری
۱۸۱	پیوست ب- کشف حجاب
۱۸۴	پیوست ج- تصاویری از پوشش زنان در عهد قاجار
۱۸۹	چکیده انگلیسی

مقدمه و کلیات تحقیق

این پروژه در پی پریشی که از گفتگو با راهنمای گرامی ام مطرح شد، شکل گرفت. پرسش چنین بود: چرا در دوره مشروطه که از آن به بیداری اذهان یاد می‌کنند، زنان ایرانی در نمودهای ترقی اجتماعی مانند ایجاد انجمن‌های مستقل زنان، روزنامه و ... فعالیت می‌کنند، اما در رخداد تئاتر قادر به حضور در جایگاه‌های مختلف آن نیستند. و یا هنگامی که زنان و تئاتر هر دو باهم وارد اجتماع ایران شدند، در برخورد باهم چه تأثیری می‌گذارند؟ برای پیدا کردن پاسخی مناسب و البته نه کامل برای این پرسش‌ها در ابتدا با چند پرسش دیگر روبرو شدم که پاسخ دادن به هر یک مرا برای یافتن جواب پرسش نخست یاری می‌کرد. پرسش‌هایی مانند:

- چرا یافتن جوابی برای این پرسش اهمیت دارد؟
- آیا آگاه شدن به تلاش، موفقیت یا عدم موفقیت زنان آن دوران برای رسیدن به جایگاه اجتماعی درخور در تمامی میدان‌ها ضرورتی داشت؟
- دانستن چگونگی برخورد جامعه با کوشش‌های زنان برای راه یافتن به تئاتر، مانع شدن یا همراهی جامعه با زنان، کمکی به روند پیدا کردن جواب مناسب این پرسش دارد؟
- آیا آگاهی از برخورد جامعه با فعالیت‌های نمایشی زنان آن دوره تأثیری بر کیفیت تئاتر امروز گذاشته است؟

این پرسش‌هایی بود که در آغاز این بررسی مرا به خود مشغول ساخت. مسیر پیدا کردن جواب این پرسش‌ها از تاریخ اجتماعی-سیاسی دوره مورد بحث و در ادامه به موقعیت زنان آغاز شد. در ابتدا قرار بر این شد تا تنها به صورت مقدمه‌ای کوتاه و حتی تیتروار به این بخش پرداخته شود. اما با شروع مطالعه متوجه شدم بدون شرح نسبتاً کاملی از دوران تاریخی مورد بحث و چگونگی حضور زنان در آن زمان، پرداختن به موضوعی چون زمینه ورود زنان به تئاتر ممکن نیست. چگونه ممکن است از تحول و تغییر ذهن زنان صحبت نکرده، به ورود زنان به امری اجتماعی به نام تئاتر که پدیده‌ای تازه‌وارد است و شرایط ویژه خود را دارد بپردازیم؟

نگاه ریزبینی بر وضعیت و موقعیت عصر مورد بررسی به همراه جایگاه زنان در آن تبدیل به فصلی مجزا و در اندازه خود کامل گشت و به جرأت می‌توان گفت این پایان‌نامه بی‌فصل اول ناقص می‌ماند و قادر به بیان خود نمی‌شد. این عصر از سال‌های قبل از انقلاب مشروطه آغاز می‌شود، در دوران مشروطه ادامه پیدا می‌کند و در اوایل حکومت اول پهلوی خاتمه می‌یابد. براساس منابع موجود در دوران مشروطه، جامعه ایران خموده، کم‌سواد، پر از نابسامانی‌های اداری-اجتماعی و از نظر سیاسی-اقتصادی کاملاً وابسته به دولت‌های اروپایی بود. ایرانیانی که بعدها نام روشنفکر گرفتند با راه‌های مختلفی مانند سفر به کشورهای دیگر و آشنایی با شرایط آن‌ها، خواندن کتاب و نشریاتی که وضعیت ایران و مردمش را نقد می‌کرد و یا برگزاری جلسات گفتگو، این عقب‌ماندگی را درک کردند. ایشان با هدف بالا بردن سطح شعور اجتماعی و از بین بردن تمام عواملی که ایران را دچار این وضعیت اسفبار کرده بود، تلاش کردند. سرانجام کوشش‌های روشنفکران با همراهی روحانیون آگاه و مردمی که نسبت به شرایط نادرست خود شناخت بهتری یافته بودند، موجب به وقوع پیوستن انقلاب مشروطه شد و نظام سلطنتی کشور را به نظامی پارلمانی تبدیل کرد.

زنان به دلیل تنگ‌نظری‌های اجتماعی و تعصبات عرفی و نه شرعی در عرصه‌های مختلف سیاسی، اجتماعی و حتی درون خانواده محدود بودند. در آن دوران زن تنها در خانه معنا داشت. خانه خود و یا خانه زنان دیگر در نتیجه وی نسبت به جهان بیرون از این دیوارها آگاهی‌ای نداشت. او نه در دوران بلوغ، نه در ازدواج و همسری، نه در مادری و پیری به طور فراگیر اجازه‌ای برای درخواست هیچ حقی نداشت. زن با این هدف پرورده می‌شد تا با روش‌های گوناگون از ازدواج مجدد شوهرش که امری بسیار عادی بود، جلوگیری کند. انسان بدون سوادى که تنها هدف زندگیش چنین باشد و از دنیای خارج از خانه‌اش هم بغیر از وراجی‌های زنانه آگاهی دیگری نداشته باشد، به خرافه و سحر و جادو پناه می‌برد. سحر و خرافه تمام اجتماع ایران از زن تا مرد را در آن دوران به خود اختصاص داده بود.

در این زمان و بخصوص نیمه دوم حکومت ناصری بخاطر حضور و رفت و آمد مسافران خارجی که به عنوان پزشک و یا گردشگر با خانواده‌شان به ایران می‌آمدند به همراه سخنان انتقادی روشنفکران و جنبش‌های مذهبی مانند جنبش بابیه، مردم و به ویژه زنان نسبت به خود و موقعیت نامناسب خود به آرامی مطلع گشتند. نکاتی که تلاش شده تا در متن اصلی دقیق‌تر بدان پرداخته شود، سیر دگرگونی در جامعه ایران را نشان خواهد داد.

در فصل دوم به موضوع اصلی این پایان‌نامه، موقعیت زنان در اتفاق تئاتر آن سال‌ها پرداخته شده است. تئاتر به سبک غربی کمی پیش از دوران مشروطه به آرامی وارد جامعه ایران گشت. نخستین تالار نمایشی که به سبک اروپایی در ایران ساخته شد، تالار مدرسه دارالفنون بود که به فرمان ناصرالدین شاه پس از بازگشت دانشجویان اعزامی به اروپا بنا نهادند. در این سالن معلمان و دانشجویان گاه به گاه نمایشنامه‌ای از نمایشنامه‌های اروپایی را اجرا می‌کردند. اما ترجمه نمایشنامه‌های آخوندزاده به فارسی فصل جدیدی از آشنایی روشنفکران ایرانی با تئاتر را آغاز کرد و باعث شد تا نویسندگانی

مانند تبریزی و طباطبائی تحت تأثیر آخوندزاده شروع به نوشتن نمایشنامه‌های انتقادی-اجتماعی کنند. بدین ترتیب جامعه ایران با یک پدیده جدید به نام تئاتر روبرو شد.

هدف اصلی در فصل دوم تصویر کردن برخورد زنان با این پدیده بود. از آنجا که تئاتر به شکل اروپایی با متن آغاز می‌شود به جایگاه و چگونگی پرداخت شخصیت‌های زن در نمایشنامه‌های پنج نفر از نمایشنامه‌نویسان آن دوران، آخوندزاده، میرزاآقابتبریزی، فکری ارشاد، حسن مقدم و کمال‌الوزاره محمودی پرداخته شده است. از هریک از این افراد، یک نمایش‌نامه گزیده شد تا شخصیت زنان در آن از تمام زوایا بررسی شود. در مرحله دوم با کمک اسناد تاریخی به دنبال زنان در جایگاه بازیگر و کارگردان می‌گردیم و سرآخر به تماشاگرد شدن ایشان در تئاتر که مهمترین و بارزترین تصویر زن در دوران مشروطه و پس از آن است، پرداخته می‌شود.

در انتها آوردن دو پیوست را مناسب حال این پایان‌نامه دیدم. نخست شرح زندگی قره‌العین بود. زنی که در حدود پنجاه سال قبل از مشروطه جنبش مذهبی باب را تبلیغ می‌کرد و سرانجام به دلیل ممنوع بودن این عمل کشته شد. یکی از مواردی که جنبش باب ادعای آن را داشت، برابری زن و مرد در تمام حقوق بود. این منش برای زنانی که رفتار پدرسالانه برای قرن‌ها حرکاتشان را رهبری می‌کرد بسیار عجیب بود و آنها را طالب پیروی از این جنبش کرد. دوم برخوردهای متفاوتی است که زنان با کشف حجاب داشتند. این برخوردها بسیار قابل تأمل و بررسی است که پرداختن به آن در این پایان‌نامه شاید بی‌جا به نظر آید. اما مقایسه رفتارهای عجیب زنان در ارتباط با کشف حجاب و زنانی که آزادانه بر روی صحنه تئاتر می‌رفتند جالب بود.

اما برای به ثمر رساندن این پایان‌نامه با مشکلاتی هم روبرو بودم. نخست هنگامی بود که پس از مطالعه ابتدایی ده‌ها منبع خود را با انبوهی از مطالب مربوط و نامربوط مواجه دیدم که آگاهی بر نامفید بودن بسیاری از آنها و متمرکز شدن بر موضوع اصلی وقت بسیاری از من گرفت. همچنین زد و

نقیض بودن منابع مختلف و سرگردانی برای یافتن یک حقیقت تاریخی هم مورد دیگری بود که موجب هدر رفتن وقت مفید من می‌شد. تشخیص درست نگاه نامناسب و با جهت گیری شخصی نویسنده و در بسیاری از موارد نادیده گرفتن نقش بارز زنان در یک رویداد مسئله آزاردهنده بعدی برای من بود.

برای رفع مشکلاتی مانند این منابع بیشتری را مورد بررسی قرار می‌دادم که شاید در صورت امانت‌داری تاریخ‌نویسان ضرورتی نداشت. حتی این مسئله در نشریات مستقل نیز بسیار به چشم می‌خورد. شاید دلیل این اتفاق نادیده‌انگاشتن زنان در طول قرن‌ها باشد. پس اهمیت دادن به آن‌ها امری جدید بوده و جامعه می‌بایست ابتدا به این امر اجتماعی عادت پیدا کند. اما برای محقق شدن مشروطیت در کشور زنان نقش بسیاری داشتند که نمی‌توان به سادگی و بی‌رحمی از کنار آن گذشت که البته بسیاری از تاریخ‌نویسان به ویژه تاریخ‌نویسان اروپایی به روشنی تلاش زنان را در نوشته‌های خود ذکر کرده‌اند.

از طرف دیگر آیا نبایست هنگامی که فردی شروع به انجام یک بررسی می‌کند همان‌گونه که خود با آن روبرو شده است آن را بنویسد؟ آیا بایستی در نظر بگیریم که همه خوانندگان از تمام مقدمات یک پایان نامه که شاید بخش زیادی از تاریخ و فرهنگ یک جامعه را دربرمی‌گیرد آگاه باشند؟ آیا با این دلیل بخش زیادی از دیگر خوانندگان را از دانستن چگونگی ورود به موضوع اصلی محروم نمی‌کنیم؟

دیگر آن که نوشتن و تحقیق‌نمایی در رابطه با موضوع "زنان و تاثیر در زمان مشروطه" بسیار دیده می‌شوند. اما عدم امانت‌داری این افراد و مغرضانه نگاه‌کردنشان انسان را به یاد همان دوران مشروطه می‌اندازد. مدعی ارتباط‌های غریب بین زنان مسلمان در تاثیر آن دوران و یا زنان بی‌دین و مارکسیست و طردشده و بدنام که آنها بودند که تاثیر زنانه را راه انداختند و از این قبیل سخنان بی‌پایه... بررسی بی‌غرض، بررسی فراموش شده‌ای در این دوران است. هر تحقیقی نیازمند یک زوایه دید

می‌باشد اما آیا خواست‌های نویسنده هم بایستی در آن گنجانده شده و ذهن خواننده را در اختیار بگیرد؟ آگاه نیستیم که این مشکل که بسیار با آن روبرو بودم و آگاهم که دوستداران این‌گونه موضوعات در آینده هم با آن روبرو خواهند شد چگونه برطرف می‌شود. اما کاش بدانیم که ما هرچقدر کوچک نویسندگان تاریخی بزرگ هستیم برای آینده.

اما مشکل اساسی من در عنوان پایان‌نامه‌ام رخ داد. هرچند شاید عنوان تصویر زن در تئاتر برای خودم روشن باشد اما انگار برای خوانندگان مبهم است. این مشکلی است که بسیاری از دانشجویان با آن روبرو هستند بعد از انجام مراحل نوشتن پایان‌نامه متوجه می‌شوند که عنوان آن عنوانی مفهومی نیست و شاید عنوان دیگر، عنوان مناسب‌تری باشد اما دیگر زمان گذشته است. پیشنهادی که از من برمی‌آید انتخاب یک موضوع است، موضوعی که در چهارچوب‌های مربوط به خودش محدود می‌شود. وقت پایان این رساله مناسبترین عنوان توسط دانشجو و استاد راهنمایش برگزیده می‌گردد.

تعریف موضوع

ابتدا درباره تاریخ و اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران و جایگاه زنان در جامعه و فعالیت‌های اجتماعی آنان و همین‌طور نقش زنان در پیشبرد تحولات کشور در برهه تاریخی مشروطه سخن گفته می‌شود. بعد از آن به نمایش‌های سنتی‌ای که زنان در اندرونی‌های خود انجام می‌دادند، پرداخته می‌شود. سپس به‌طور مشخص به زنان در تئاتر ایران، شخصیت‌پردازی شخصیت‌های زن نمایشنامه‌نویسان معروف آن زمان، سابقه حضور زنان ایران در جایگاه‌های مختلف تئاتر پرداخته می‌شود.

اهمیت موضوع

تاریخ معاصر ایران شاهد تحولات بسیار سریعی بود از این رو کنکاش جزئی‌نگر به سیر تاریخ معاصر ایران مهم است. همینطور پرداختن به زنان و مسائلشان. اصولاً تحقیقات در زمینه زنان با توجه به نادیده گرفتن ایشان در طول اعصار و تاریخ‌نویسی دوران گذشته، کاری بس دشوار است. در این راه نباید تغییر درونی زنان را از گوشه‌نشینی بی‌هدف به فعالینی که برای به ثمر رسیدن خواست جامعه از هیچ چیزی دریغ نمی‌کنند در نظر نگرفت. این مهم را بسیاری از تاریخ‌نویسان مغرضانه از قلم می‌اندازند. نقش زنان در تئاتر نیز من جمله رهاوردهای درهم‌آمیختگی فرهنگ خارجی با فرهنگ سنتی ایران است. برای درک عمیق تئاتر در راستای به‌کارگیری بهینه از آن، آگاهی دقیق از چگونگی ورود تئاتر، برخورد و پذیرش با آن در کشورمان امری ضروریست. در این بررسی کوشش شده تا این درهم‌آمیختگی از زاویه زنان و تئاتر مورد دقت قرار گیرد.

سوالات تحقیق

- در بحبوحه تحولات ایران، زمانی که زنان آزادی‌خواه در پی تغییر و بهبود موقعیت خود بودند، کنش‌ایشان با تئاتر چگونه بود؟
- در آن زمان آیا زنان موقعیتی در تئاتر به عنوان هنری تازه‌وارد و منفور از سوی جامعه سنتی داشتند؟ آیا دارای مشاغل مرتبط مانند بازیگری، کارگردانی، طراحی و ... بودند؟
- در فضایی که زنان به‌طور مستقل صاحب امتیاز و سردبیر روزنامه بودند، آیا به همین ترتیب هم متولی تئاتر بودند؟
- جامعه حضور تئاتر و زنان تئاتری را چگونه همراهی می‌کردند؟

فرضیات

- همزمان با ورود تئاتر به کشور و حضور زنان در جامعه، آن‌ها با سختی بسیاری سعی کردند تا در عرصه‌های مختلف مربوط به تئاتر شرکت کنند، اما جامعه سنتی و روشنفکر به آنها این آزادی را نداد.
- زنان با استفاده از روش‌های گوناگون سعی کردند تا نگاه جامعه را نسبت به تئاتر که زنان در آن حضور داشته باشند تغییر دهند.
- زنان در تئاتر جایگاه مستحکمی نداشتند و جامعه در حال گذر حضور ایشان را بی‌حجاب و بی‌پروای عرف بر روی صحنه تاب نمی‌آورد.
- در جامعه زنان هم‌چنان زیر سایه مردان در تئاتر فعالیت می‌کردند.

روش پژوهش

این تحقیق براساس اطلاعات موجود در کتاب‌های مختلف، نشریات و مدارک به‌صورت کتابخانه‌ای و با استفاده از سایت‌های مربوطه به روش تحقیق اینترنتی بررسی گشته است.

کاربرد تحقیق

این پژوهش برای محققان و علاقه‌مندان تاریخ معاصر ایران، مطالعات زنان و بررسی تاریخ تئاتر معاصر کشور مفید و قابل استفاده است. شرح جزئیات بسیاری در این بررسی گنجانده شده که اطلاع از آن‌ها می‌تواند مسیر موضوع تحقیقات مرتبط عمیق‌تری را باز کند.

آسیب شناسی منابع

منابعی که مطالعه شدند جزئی نگر نبودند. در حقیقت نپرداختن به زنان و تأثیرگذاری و تأثیرپذیری آن‌ها در ارتباط با جامعه و تحولاتش موجب کمبود مدارک در این زمینه شده است. نویسندگان گوناگون از هر نکته حائز اهمیتی به صورتی کلی گذر می‌کنند، بی‌خیال آن‌که شاید روزی همین بی‌اهمیتی به تاریخ جامعه‌شناسی کشور لطمه بزند. مخصوصاً آن‌که نیاز به ثبت و نوشتن جزئیات در برهه زمانی مورد بحث هنوز آن‌چنان احساس نشده بود، حذف زنان و آسیب‌شناسی مسائل مربوط به آنان راه را برای درک مناسب‌تر جامعه از ایشان می‌بندد. در بسیاری از کتب و مقالات به شکلی مغرضانه از مسائل زنان و هنر تئاتر حرف زده شده است که جدا از مخرب بودن این برخورد، فضای مناسب برای بررسی عمیق ایجاد نمی‌شود. در لحظه لحظه این پژوهش با مواردی مشابه برخورد می‌کردم و که غرض خود را آشکارتر نشان می‌داد.

موانع تحقیق

- تناقضات آشکار در منابع
- نادیده‌انگاشتن حضور بارز زنان در زمینه‌های مختلف اجتماعی-فرهنگی در منابع مختلف تاریخی
- عدم امانت‌داری تاریخ‌نویسان در توضیح اتفاقات مربوط به زنان و تبدیل این رخدادها به رخدادهایی غیرواقعی و باجهت مذهبی و یا غیرمذهبی